

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptorium diuine legis venerabilis fratris Joha[n]nis Nider de ordine predicatorum

Nider, Johannes

Nurnberge, 28.VII. 1496

Secundu[m] qualit[er] festa sanctificant[...].

urn:nbn:de:hbz:466:1-31252

significet futurū. Et est cōmemoratio
preterite resurrectionis xp̄i et representatio
p̄ntis quietis animarū quā nūc
habent p̄ xp̄i mortē. Alia rō ē. q̄ olim
fm̄ Tho. in veteri lege observātia sab
bati fuit moralis et cōmōnialis seu si
guralis. Et obfuantia tal' sabbati mu
tata est in dominicū diē ordinatione
eccle. sō hodie obligamur ad obfua
tiam dñice nō ex h̄ tertio p̄cepto. Et tñ
eccle mādato. Alia vō sunt opa hoīs
corpalia cōmūta seruis et liberis. ad
que quilibz hō applicat corporalit. q̄
de sui natura aut inrētione agētis or
dinant ad lucrū temporale. aut ad alī
quod bonū corporale tanq̄ ad finem
ppriū et immediatū. vt sunt omnes
actus mechanici. cultura agrorū. vi
nearum. et similia. mercatura. placita
tio. iudicia p̄tiosa. et similia. Ista eccle
sia determinauit esse seruilia. et statuit
ea in diebus dñicis. et in alijs festiuita
tibus ab vniuersali eccleia instat. nō
eē exercēda. nisi urgeat necessitas aut
suadeat pietas. vt p̄t de pse. di. iij. ro
gationes. Et. xv. q. iij. et extra d̄ ferijs
.c. oēs. **T**ertio infrigit festū p̄ hoc
q̄ aliq̄ nō legitime p̄pedit negligunt
audire missam. Quilibet em̄ xp̄ian⁹
ex p̄cepto p̄mo tenet ad deū actualit̄
diligendū. Et videt Scoto in. iij. di.
.xxvij. q̄ hoc fit diebus festiuis. ita q̄
om̄i die festiuis. et potissime dieb⁹ do
minicis et principalibus festis teneat
se homo recolligere deum sup̄ om̄ia
actualiter diligere. Et forte hoc deter
minat diuinū mandatum illud. Sab
bata sanctifices. vt vnusq̄sq̄ maneat
apud se colligendo se et ascendēdo in
deū suū. Et eccleia specificat h̄ quātū
ad missam andiēdā die dñico. de pse.
di. i. missas. **Q**uarto infrigit festū
p̄ eos q̄ nimis tarde in vigilia festi la
tant opa phibita. et qui in die festo ne
quis cito laborant. non scz terminato

festo. Quādo aut̄ quis teneat festum
inchoare vel terminare. **R**ñ. Ray. q̄
regulariter a vespera in vesperā. extra
e. omnes. Festoy tñ inītiū et finis in
eoz qualitatē et inrta diuersay regio
nū psuerudines p̄siderari debēt. Et si
cut magnitudo dierū exigit celebrari
sic p̄ns incipere et tardius debere ter
minari vera rōne videtur. extra. e. qm̄.
Quinto offendūt p̄dicationē in festo
nō audiētes. vel irritētes eos qui au
diunt. vel alios de f̄mone trabentes.
et in sermone dormiētes. Magna em̄
est negligētia cibū corporis p̄ sex dies
querere. et aie cibū p̄ vnā horā fastidi
re. Nullus em̄ pōt p̄cepta intelligere
nisi discat. p̄dicator aut̄ est doctor dei
p̄ceptor. Sexto offendūt sup̄bi vesti
tu sup̄fluo p̄posito. hastiludis. et sil
bus. Septimo vendētes auare et emē
tes mercatores et institores. Octauo
luxuriosi cultu vestitū feris. tactibus
cantib⁹ et verbis. potissime choreis in
sistendo. vt cōpleat luxuriosam volu
ptatem. Nono gulosi porationib⁹ vel
cōmestationib⁹ se ingurgitantes. et fer
cula nimis lauta pcurātes. Decimo
tracundi. litigiosi et lutores. Undeci
mo iudicis p̄sidentes sine cā vel pie
tate. Duodecimo accidiosi q̄ diuinū
cultum ad quem tenētur. puta f̄mo
nes. missas. et similia fastidiū et triste
audiunt. Et sic patet de prohibitis in
tertio mandato.

Capitulum. ij.

Secundo videndum erit de isto
q̄ mandatur affirmatiue vide
licet. Memēto vt diem sabba
ti sanctifices. Nō em̄ sufficit a sensibi
lib⁹ abstinere. h̄ oportet cultui diuino
se applicare. Vbi notandū festiuitas
specificat nouē modis. P̄mo i auditiō
missas et diuina officia deuote. Qui em̄
vt Rich. diē. omittūt audire missā pec
cāt grauit. nisi sint ex aliq̄ rōnabili cā

legitime excusati. **Dñ** dñ de cōse. dif. .j. **M**issas die dñico secularib⁹ et a fortiori clericis dicit **Archidiacon⁹** rotas audire spālī ordine sc̄ipim⁹. ita ut aī bñdictiones sacerdotis egredi ppls nō psumat. qd si fecerint ab epō publice pfundant. id ē. gūter corripiant vsq; ad ruborē vel excōcent. **A**pparat⁹ ibi dicit h sup missas pceptū eē. **Dñ** q die b⁹ dñicis missas n̄ audiūt. **h** pceptū faciūt. qz deū n̄ sup oia diligūt in festiuitatib⁹ dñicis et sabbatib⁹. nisi excusent. **vt. s. dicitur** ē pcepto pmo. c. v. **G. Et** dñt ibi deū sup oia diligere. **S**cdo sanctificat festū p auditiā et lectione et collationē verbi dñi in sermone. **T**ertio audiēdo vel ab auditiōib⁹ q̄rēdo q̄s excōcent q̄ festa et q̄ ieiunia sint necessario p hebdomadā celebrāda et tenēda. **Q**uarto cōsciam emūdando. **R**imari em̄ tūc attēti⁹ deberet xpian⁹ qualit̄ deū offenderit p hebdomadā et cōteri. satisfactiōē p pccis exeq. et facere bona filia. **Dñ** **Grego. i** registro. **D**ñico die a labore terreno cessandū est. atq; oīno oīonib⁹ insistēdū. vt si qd negligētie p sex dies agit. die refurretiois dñice explet. **Q**uinto attēte meditari dñz hō diuina bñficia sibi singulartē et alijs cōiter misericordissime collata. q̄ sunt tā innumerabiliter multa. et tā inestimabiliter magna vt ingenere flāmā charitatis accēdere habeant in corde meditantis. et sic gr̄as agere dñz p talib⁹ et p dñitib⁹ si q̄ fecit. **M**editet̄ gaudia p̄te. penas inferni. et miseria mundī. vt sic suspiret ad etna. **E**xēplo illi⁹ q̄ legit p totūz tēp⁹ vite sue in trib⁹ libris. quoz p̄mus erat rube⁹ in q̄ legit charitatē et passiōē xp̄i et sc̄ōrū. **S**cdo erat niger in q̄ legebat penas inferni. **T**ertio aure⁹ in q̄ legit gaudia celicū. **S**exto debem⁹ orare deū. beatā m̄ginē et sc̄ōs. ab eis velut pauperes suffragia medicādo. **h** vulnera

et hostē corpis et aīe. **S**eptio pro indulgētijs debem⁹ abulare si deuotiōni p̄gruit. vt q̄te i vno loco p charitatē angimēto p̄seuerare. **O**ctauo opa miscōie corpalia implere. in leproso. riujs. in hospitalib⁹. apud et alios pauperes. nō min⁹ q̄ xp̄m visitādo. q̄ ait. **Q**uōnt ex minimis meis fecistis mihi fecistis. **N**ono opa miscōie spūalia cōplere. in formādo de audit⁹ vt lectis in scriptura. in morib⁹ ancillas. famulos. incolas dom⁹. maritū et pueros q̄ talia igr̄at. qz in defectu talia maḡ cecitas i ecclia cāt. **S**cdo nōndū q̄ seruuille op⁹ factū i festo excusare p̄t trīa. aliqñ a roto. aliqñ a tātō. p̄mo nccitas sc̄ōs pietas et tertio opis puitas. **P**rimo excusat necessitas. qz legē nō hz. et fit multiplr. **D**ñō excusat qñ iminet piculū vite p incurfū hostiū. tūc licitū est pugnare p sua aut cōitaris necessaria defensiōe. **S**ic fecit **Nachabe⁹** .j. **Nach. ij.** **S**ic in bello iusto licet facere fossata. et muros reparare. **S**cdo si hō eēt in tali necessitate p̄stitut⁹ q̄ p̄ defectū necessarioz corpis eēt in piculo amissiois vite. nec possz aliūde suo defectui succurrere tali esset licitū qd cūq; op⁹ seruille exercere p vita p̄p̄ta cōseruāda aut alteri⁹. **I**o **Matth. xij.** xp̄s excusabat discipulos q̄ p̄ necessitatē p̄ficabāt spicas manib⁹ i sabbato. **T**ertio si imineret hōi nccitas egritudinis corpalis. pōt i festo opari licite op⁹ corpale p̄tinēs ad salutē corpis p̄p̄ij vt alieni pcurādā. lō medici p̄nt medicare. et infirmī medicamē recipere. **Dñ** xp̄s **Joh. vij.** arguēdo iudeos dicit. **M**ibi indignamī q̄ torū hoīez saluum feci in sabbato. **S**ic em̄ bibim⁹ et comedim⁹ in festo p̄pter salutē. sic et medicamē apponi pōt. **Dñ** **Grego. i.** ad ciues romanos et ponit de p̄se. dif. .ij. puenit. **A**d me platur ē. a pueris hoibus vobis p̄dicatū eē. vt die dñico

nullus debeat lauari. Et si qui idē p lu-
xuria et p voluptate q̄s lauari appetit.
hoc fieri nec reliquo q̄libz die cōcedi-
dim⁹. si autē p necessitate corpis h̄ nec
die dñico phibem⁹. Et Archidi. dicit.
sup p nccitate. Ergo nō licet lauari in
festiuis dieb⁹ nisi nccitatis cā. Eadez
rōne nec minere sāguinē. nec barbā
radere. nec cyngulas scindere. Pānos
autē calciamēta induim⁹ his dieb⁹ ea
nccitate q̄r comedim⁹. h̄ ille. **Q**uar-
to si imineat necessitas vitādī rei exte-
rioris damnū. vt si facētib⁹ segetib⁹ in
agro. aut feno in pratis. et imineat tē-
pestas q̄ talia corrupat. aut multū de-
teriorer. aut forte abducatur a sole sepa-
ta. n̄ sūt phibēdi dñi rex tollere i festi-
z idēntati sue p̄cauere. **U**t adhuc stā-
tib⁹ vult in vitib⁹ z supueniat frīg⁹ de-
struēs. aut si ē verisimilis timor de incur-
su hostiū. q̄ alio die h̄mōi res destrue-
rēt vt auferret aut ēt hoies circa colle-
ctioē talū rex caperet vel occiderēt.
tūc lz opari. dñc **H**osti. ne in modico
momēto pereat cōmoditas celestī p-
missioe cōcessa. Patēt illa p **C**hristum
Matth. xij. dicentē. Quis ex vob hō
q̄ habuerit ouē. z ceciderit sabbaro in
fouēā. nōne tenebitz lenabit eā. **I**n si-
milli. n. casu licitū est ex indulto ecclē
dñicis z festiuis dieb⁹ p̄terē in sumis
z maiorib⁹ festiuitatib⁹ allecia piscari
cernisā inuasari zc. et. de feriis. c. lcz.
Quinto excusant serui z rustici q̄ in
sto metu p̄pellūt z cogūt a dñis ad la-
borādū festiuis dieb⁹. **N**ā si sine p̄pulsio-
ne p labore imperūt. nō dñt dñis o-
bedire. qz nō ē licitū nec honestuz. dñs
tūc ḡnter peccāt. **S**ist q̄ adducūt i fe-
stis cēsus dñis sine p̄pulsioe vl nccita-
te aliq̄ pretacta supius. ad finē istum
videlz vt alijs dieb⁹ p̄p̄is z p̄suetis la-
borib⁹ vacēt. nō oino excusant. nisi ar-
ta necessitas cōpellat. **S**ist regulares
z sacerdotes qui dominicis dieb⁹ absq̄

necessitate quadrigant. aut huiusmo-
di alia faciunt. quia alios corrumpunt
exemplo. z similia alijs faciendi occa-
siones dant. **S**imiliter excusantur ve-
ctores mercū ad mundinas remotas
vel ad loca remota. aut aliarū rerum
si sine graui incōmodo nō p̄nt dieb⁹
festiuis vacare ab eūdo aut quadrigā-
do. **I**dē videtur de cursoribus qui ex
causa rōnabilis nccitate dieb⁹ festiuis
ad loca remota ambulāt sine q̄ui in-
cōmodo suo aut alioz vacare nō pos-
sent. **S**exto excusari possunt muni-
to res z vectores pegrinoz z sufferrato-
res equoz. q̄ talia faciūt in festi. si hec
p̄ncipalit̄ faciūt p̄ nccitatez corū p
quib⁹ faciūt talia. z tūc ēt licite recipi-
unt salariū p laborib⁹ suis. **S**i hō faci-
unt talia in festo p̄ncipaliter p̄t que-
stum. aut p̄pter improbā cupiditatem
lucrādī. nō videt quō debeāt excusari
h̄ illi q̄ eos de talib⁹ requirūt excusant
si rōnabilē h̄nt cām z necessitatez als
sibi nō poterāt puidere. **D**ec oiaz illa
in quinto mēbro dicta sunt sententia-
liter **G**uillb. in glo. Ray. **S**eptio qui
vadūt ad mercata q̄ sūt dñicis dieb⁹
z alijs festis. maxie p̄cipuis. si q̄s faci-
at h̄ nō cōsuetudinarte h̄ aliquz p̄ ali-
qua nccitate. nō credo dicit idē q̄ pec-
cet mortalit̄. **S**i āt h̄ ducat i p̄suetudī-
nē z faciat ex cupiditate lucrādī. sic fa-
ciūt mercatores q̄ p̄pter frequētanda
mercata aut nūdinas vix aut nūc̄ in-
trāt ecclias suas. credo q̄ peccēt mor-
talit̄. **M**ercata tūc q̄ sūt ex victualib⁹
nccarijs ad quēcūq̄ diē festū de pane
vino carnib⁹ z h̄mōi si credo illicita eē
aut defacili phibēda dū tūc se p̄t h̄ nō
strahāt a dinio fuitio. **H** **G**uillb. ibi-
dē. **S**ed cū dicitū sit q̄ possit indul-
geri hoib⁹ vt dieb⁹ festis laborēt cū ne-
cessitate artāt. **Q**uereres q̄s dabit li-
cētā istā. **R**ñ. fm **G**uillb. q̄ ehs loci si
p̄mode adiri possit als suffic̄ simplic̄

Preceptum III

Cap. II

sacerdotis dispensatio. discreti tñ. Posset etiã eẽ tãta necessitas et tam nota q̄ auctoritate p̄pta possent facere. Sz pro quãta necessitate liceat opari in festis hoc pot̄ ad arbitriũ boni et discreti viri limitãdũ eẽ. q̄ p̄ aliquã doctrinã generalẽ determinãdũ. Secũdo excusat in seruilibus opibus in festis pietas opis multipliciter. Primo arare agros pauperũ aut eis quadrigare. v̄ eis aliõ mō laborare. Si em̄ dicit idẽ s̄bides in dieb̄ v̄nicis aut alijs maioribus solẽnitatib̄ sc̄z festis x̄pi. brẽ virginis. et in diebus ap̄loꝝ talia faciant. nõ videt̄ licitũ. s̄ ceteris festiuitatibus licet sequi cõsuetudinẽ regiõis quam scit ep̄s loci nõ reprobat. Si aut̄ dubitatur an sciat ep̄s loci et sustineat. recurrere debet sacerdos ad ep̄m vt sup̄ hoc ab eo certificet. Ad hoc aut̄ vt talia licite sustineant. aut̄ licite fiãt oportet q̄ p̄ hmõl laborem nõ reuocent laborantes a diuinis audiẽdis q̄ tenent̄ audire. et q̄ talia p̄ncipaliter fiãt. p̄pter deũ. et nõ p̄pter affectũ carnalem. aut spe remuneratiõis terrene. in pastu et̄ hoim̄ aialium laborantiũ. et q̄ necessitas paupertatis illiõ cui talia fiãt hoc videat̄ erigere. Sic etiã exceptis p̄cipuis festiuitatibus. credo q̄ nisi sit p̄hibitũ aut cõsuetudinẽ cõtrariũ liceat aliqd̄ opari circa edificatiõẽ ecclesiarum et sacroꝝ locorũ. et ad opus ministroꝝ ecclie pauperũ. p̄sertim eorũ qui redditus nõ habent. ita tñ q̄ labor non perueniat ad multã fatigatiõẽ et̄ reditum ex diuturnitate laboris. q̄ nõ credo q̄ debeant in eis laborare p̄ totam diẽ. nec ad multã fatigatiõẽ. nec debent p̄pter hmõl labores omittre auditiõẽ missẽ in tali festo. Non em̄ debent dimittere id ad qd̄ tenent̄ p̄pter aliud ad qd̄ nõ tenent̄. hec de Guilb.

R Tertio excusat interdus seruitate opis modicatas. Dñ dicit idẽ. q̄ licet

non sit licitũ scribere aliqd̄ grande in die festo. vt de sexterno ad sexternum sicut nec licet alia opa seruilia opari. Scholares tñ lectiões suas q̄s non possunt sine scripto memorie cõmendare. Sicut sermones q̄s stilo aut plũbo notauerũt scribere p̄nt vt credo. p̄nto etiã q̄ studendo q̄s in aliquo libro possit corrigere si aliqd̄ corrigẽdũ sit. Locare aut̄ opas suas. aut alienas cõducere diebus festiuis. p̄p̄ corrigẽdos libros non est licitũ. Et sicut dicitur de correctiõẽ libri. sic pot̄ de laboribus alijs intelli gi. Et si q̄s nõ intentione opandi sed als. vt forte deambulando trãsiret in die festo p̄ vineã suã aut agrũ. et transeũdo purget modicũ qd̄ p̄ incuriã manserat purgandũ. aut reparat modicũ de sepe q̄ in aliq̄ p̄rupta aut inclinata fuit. aut iuxta vires erigat vnũ palũ vel duos inclinatos. aut aliud parũ faciat qd̄ sic transeũdo occurrat faciendũ. b̄ Guilb.

Tertio q̄reret q̄s. vtz xp̄ianus tota die festiua obligat̄ sit habere animũ recollectũ et se exercere in sup̄notat̄ nonẽ exercitijs. R̄. q̄ lz illud eẽ bonum. non tñ est hõ ad b̄ obligat̄ virtute illiõ p̄cepti. imo in multis casib̄ pot̄ se occupare exercitiõ op̄ exteriõũ cũ a talib̄ distrahẽtũ. vt cũ necessitas vrget. aut pietas suadet. imo dicunt aliq̄ doctores vt Cancellarius modern̄. q̄ in die festo pot̄ hõ assumere sibi aliquã recreatiõẽ sp̄ciũ vel solatiũ. dũmodo hoc sit sibi honestũ. et taliter fiat vt nõ cõmittant̄ illa pctã p̄ q̄ offendit̄ deũ. et potissime mortalia. vt sunt ebrietates. piuria. rixẽ. desideria carnalia. q̄ba. opa. aut carmina luxurie. et cetera similia q̄ in dieb̄ festis sũt duplicia pctã. Adẽ de choreis. Ille q̄s auctoritates cõõz q̄ sonat. q̄ in dieb̄ festis nihil nisi oõm̄i aut deo aut hmõl vacandũ sit. vt dicit̄ lex. de hal. in suo

.iij. intelligēde sunt q̄ nihil contrariū
vacatōi diuinoꝝ. aut q̄ h̄mōi vacati
onē impediāt agendū est. vt sunt opa
seruilia p̄hibita. vbi nō necessitas vr
get nec suadet vtilitas. Vñ Tho. dicit
in .iij. dis. xxxij. q̄ licet nō teneat ho
mo toto die festo orare. z oibus horis
tenet tamē se toto die conseruare ido
neū ad orandū. Et addit ibidē. q̄ aci
matrimonialis lz careat culpa. tamē
quia rōnem deprimūt p̄pter carnales
delectationē z hoīem ad spūalia ten
dere nō sinit. ideo in dieb⁹ festis alij
in q̄bus ē p̄cipue spūalib⁹ vacandū
nō licet petere iugale debitū. Exem
plum vide paulo supra Greg. dialo
goꝝ p̄nti p̄cepto. c. j. F.

Capitulum. iij.

Tertio ad hoc mandatuꝝ. Me
mōto vt diem sabbati sanctifi
ces. reduciē reuerētia z sancti
ficatio septē sacramentoz noui testa
menti. Sicut em̄ sanctificat tēpus z
locus. ita sanctificari dñr septē sacmē
ta. de q̄bus in sequentib⁹ dicit latinus
i q̄tū ad ea que sunt necessaria. **V**bi
p̄mo notandū q̄ fm̄ Aug. de san
cto victore. z magistꝝ dis. j. quartū. Sa
cramēta sunt instituta p̄pter vulnera
peccatoꝝ sananda. Est em̄ ecclia velut
apotheca vel domus prudētissimi me
dici cōtra omnes infirmitates antido
ta sufficientia continēs. vbi infirmus
est peccator. medicus est Chꝛyst⁹. mi
nister medici est sacerdos. antidotum
est virtus sacramentozū. sed vasa anti
doti sunt sensibiles forme septē sacra
mentozū. **S**ecūdo notandū q̄ tm̄ se
ptem sunt sacramenta noue legis. qz
fm̄ Tho. septem sunt vulnera quibus
grauius hie infirmamur. tria sunt pec
cata. quattuor sunt penose occasiōes
peccatoꝝ z sequele. **P**rimū malū est
peccatū originale. cōtra qd̄ est bap
tismus. **S**ecundū est veniale pctm̄. p̄tra

quod est appropiate institutū oleū
extreme vnctionis **T**ertū est mortale
pctm̄. p̄tra qd̄ est penitētia. **Q**uartus
est infirmitas ad bonū. p̄tra qd̄ est cō
firmatio. **Q**uintū ē ignorātia verozū.
cōtra qd̄ est ordo. qz ordinat⁹ debz esse
doctus vt possit docere. **S**extū est con
cupiscētia effrenis. cōtra qd̄ ē m̄fimo
nū. **S**eptimū est affectio ad terrena z
caduca cū repozze vel toꝝpore inordia
to. cōtra qd̄ est eucharistia. vbi visibil
ter deū vidēdo ad invisibilia rapt z ac
cēdi inuitamur. **T**ertio nōndū q̄ se
ptem sacramēta eoz efficaciaz p̄rtez
hnt a diuersis diuersimode. **P**rimo a
deo p̄ncipaliter. qz de⁹ solus gr̄am cre
at z peccatū dimittit. **S**ecūdo a passiōe
xpi tāq̄ a causa meritoria. **N**ā xps in
p̄mo instanti sine cōceptiōis se patri
obtulit p̄ redēptiōe generis hūani. q̄
oblatio consummata fuit in cruce. q̄ ob
latio quia ex sūma charitate p̄cessit. z
a summo nobilissimo filio dei. id̄ acce
ptissima patri fuit. **E**t ad illud loquit
beat⁹ Aug⁹. xxij. de ciui. dei. circa p̄n
cipium. vbi dicit de xpi latere fluxisse
septē sacramēta. **P**ri⁹ aut̄ passionis
meritū hodie est in acceptione patris
z cōscat volēti sacramētū aliq̄d recipe
re. **A**lex em̄ diuinitatis ē fm̄ Anselm⁹.
Cur deus hō. qz p̄ nullo pctō cum sit
in finitū malū deus placari vult nisi si
bi offerat maius bonū q̄ pctm̄ malū
est. z hoc fit qm̄ patri xps passus offer
tur. **I**llō videt velle ap̄s Ro. v. **V**bi
abundanti delictū. superabundauit z
gratia. **V**ñ etias in passiōe xpi oia sa
cramēta p̄sentata fuerūt. **B**aptismus
in aqua lateris. **E**ucharistia in sangui
ne lateris. **C**onfirmatio in aggressu ter
ribilissime mort⁹. **P**enitētia in lachry
mis xpi. **O**rdo quia fuit hostia z sacer
dos. **M**atrimoniu in generatiōe filio
rum ecclie p̄ ap̄tionē lateris. **V**ncio
extrema in effusiōe sanguis multiplicz